

Anexa nr. 2 la ordinul ministrului educației naționale nr. 5003 / 02.12.2014

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

**Programa școlară
pentru disciplina**

**EDUCAȚIE CIVICĂ
CLASELE a III-a – a IV-a**

București, 2014

Notă de prezentare

Programa școlară pentru disciplina *Educație civică* reprezintă o ofertă curriculară pentru clasele a III-a și a IV-a din învățământul primar. Disciplina este prevăzută în planul-cadru de învățământ în aria curriculară *Om și societate*, având un buget de timp de 1 oră/săptămână, pe durata unui an școlar.

Ca disciplină de studiu, *Educația civică* este prevăzută și în prezent la clasele a III-a și a IV-a. În planul dezvoltării curriculare, programa disciplinei *Educație civică* este elaborată potrivit unor noi repere față de cele care structurează curriculumul școlar aplicat în prezent în învățământul primar la aceste clase. În acest sens, menționăm aplicarea unui nou model de proiectare curriculară centrat pe competențe, care înlocuiește modelul de proiectare bazat pe obiective. Proiectarea curriculară centrată pe competențe răspunde cercetărilor din psihologia cognitivă, conform cărora prin competență se realizează transferul și mobilizarea cunoștințelor și a abilităților în situații noi. Din perspectiva disciplinei de studiu, orientarea demersului didactic pornind de la competențe permite orientarea către latura pragmatică a aplicării programei școlare prin accentuarea scopului pentru care se învață, precum și prin accentuarea dimensiunii acționale în formarea personalității elevului.

Prezenta programă școlară a fost elaborată potrivit dezideratelor profilului de formare al elevului din ciclul primar.

Structura programei școlare include următoarele elemente:

- Competențe generale
- Competențe specifice și exemple de activități de învățare
- Conținuturi
- Sugestii metodologice

Competențele sunt ansambluri structurate de cunoștințe, abilități și atitudini dezvoltate prin învățare, care permit identificarea și rezolvarea unor probleme specifice unui domeniu sau a unor probleme generale, în contexte particulare diverse.

Competențele generale sunt competențele dezvoltate prin disciplinele socio-umane studiate în învățământul primar.

Competențele specifice se formează pe parcursul unui an școlar, sunt derivate din competențele generale și reprezintă etape în dobândirea acestora. Competențele specifice sunt însoțite de exemple de activități de învățare, care constituie modalități de organizare a activității didactice în scopul realizării competențelor. Programa școlară propune, cu caracter de exemplu, diferite tipuri de activități de învățare, care integrează strategii didactice și care valorifică experiența concretă a elevului. Cadrul didactic are libertatea de a utiliza exemplele de activități de învățare pe care le propune programa școlară, de a le completa sau de le înlocui, astfel încât acestea să asigure un demers didactic adecvat situației concrete de la clasă. Se asigură, în acest fel, premisele aplicării contextualizate a programei școlare și proiectării unor parcursuri de învățare personalizate, pornind de la specificul dezvoltării elevilor.

Conținuturile învățării sunt organizate pe domenii și reprezintă achiziții de bază, mijloace informaționale prin care se urmărește realizarea competențelor.

Sugestiile metodologice includ recomandări de strategii didactice care contribuie predominant la realizarea competențelor generale, proiectarea activității didactice, precum și elemente de evaluare continuă. Sugestiile metodologice au rolul de a orienta cadrul didactic în utilizarea programei școlare pentru proiectarea demersului didactic și pentru realizarea activităților de predare-învățare-evaluare, în concordanță cu specificul disciplinei și cu particularitățile de vârstă ale elevilor.

Demersurile de educare civică propuse prin actuala programă sunt concordante cu spiritul și cu recomandările cuprinse în:

- Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind competențele cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (2006/962/EC);
- Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul al XXI-lea;
- Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, 1989.

Programa școlară a disciplinei *Educație civică* are ca finalitate integrarea elevilor în comunitate, realizată prin:

- alfabetizarea moral-civică a copiilor;
- dezvoltarea unor atitudini pozitive față de propria persoană și față de ceilalți;
- valorificarea experienței specifice vârstei, prin accentuarea dimensiunilor afectiv-atitudinale asociate celei cognitive;

- inițierea elevilor în practicarea unui comportament moral-civic într-o societate democratică – un comportament activ, liber, responsabil, tolerant, deschis, comunicativ, reflexiv, autoevaluativ.

În acord cu finalitatea urmărită prin studiul acestei discipline, învățarea vizează interiorizarea unor norme de conduită, manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic pornind de la contextele firești de viață și de la grupurile din care fac parte elevii la această vârstă.

Educația *prin și pentru* democrație este un proces complex și de lungă durată. Școlarul mic este implicat în viața socială prin apartenența sa la familie, la grupurile de prieteni și de învățare, dar și prin relațiile specifice pe care el le poate stabili cu diverse instituții și organizații din comunitatea în care trăiește (de exemplu școala, primăria, biserica, diferite organizații nonguvernamentale etc.). De aceea, procesul de socializare poate și trebuie să înceapă de timpuriu.

Programa școlară se adresează cadrelor didactice. Proiectarea activității didactice și activitatea didactică propriu-zisă trebuie precedate de lectura integrală a programei școlare.

Elementele marcate prin asterisc (*) și corp de literă italic constituie recomandări pentru cadrul didactic, pe care le poate utiliza în timpul aflat la dispoziția sa, din bugetul total de timp alocat disciplinei.

Competențe generale

- 1. Aplicarea unor norme de conduită în viața cotidiană**
- 2. Manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut**
- 3. Cooperarea cu ceilalți pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, manifestând disponibilitate**

Competențe specifice și exemple de activități de învățare

1. Aplicarea unor norme de conduită în viața cotidiană

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<p>1.1. Explorarea calității de persoană pe care o are orice om</p> <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de colorare, în desene/contururi date, a imaginilor care înfățișează persoane - exerciții de prezentare, în perechi, a propriei persoane (a unor aspecte relevante pentru identitatea proprie) - realizarea și discutarea, în perechi, a portretului colegului de bancă - discuții referitoare la asemănările și deosebirile dintre persoane <p>1.2. Identificarea unor trăsături morale definitorii ale persoanei</p> <ul style="list-style-type: none"> - recunoașterea, în situații diferite, a trăsăturilor unor personaje (de exemplu, prezentate în povești, fabule, desene animate familiare elevilor) - exerciții de identificare a trăsăturilor persoanei manifestate în contexte familiare elevilor (la școală, în familie, în grupul de prieteni, în locuri publice) - discutarea, în grupuri mici, a moralei unor fabule, a unor proverbe care ilustrează trăsături ale persoanei - exerciții de apreciere a propriilor trăsături manifestate în contexte familiare - ilustrarea prin desen, pictură, modelaj a unor comportamente morale/îmorale ale unor personaje <p>1.3. Explorarea grupurilor mici și a regulilor grupului</p> <ul style="list-style-type: none"> - recunoașterea, în situații date, a grupurilor mici din care face parte elevul (familia, grupul de joacă, grupul de învățare) - discuții despre grupurile mici din care elevul face parte și despre regulile grupului, pornind de la imagini, texte, cazuri date - realizarea, în grupuri mici, la alegerea elevilor, a unor povestiri, dialoguri, 	<p>1.1. Recunoașterea locurilor de apartenență (locală, națională, europeană) în care se integrează persoana</p> <ul style="list-style-type: none"> - exerciții de prezentare a localității și a domiciliului - realizarea unor colaje cu imagini, fotografii care prezintă elemente specifice ale localității în care trăiește elevul, ale țării natale/țării în care locuiește acesta, ale spațiului european - realizarea unor desene, colaje cu ocazia unor evenimente sărbătorite la nivel local, național, european (de exemplu: „Nedeia Munților”, „Ziua Națională a României”, „Ziua Europei”) <p>1.2. Identificarea unor elemente relevante pentru apartenența la diferite comunități (locală, națională, europeană)</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizarea unor desene, colaje care ilustrează tradiții locale - exerciții de recunoaștere a însemnelor țării, a însemnelor Uniunii Europene - lectura/audierea unor texte literare, istorice, care evocă manifestări ale dragostei față de țară - vizionarea unor filme/imagini care prezintă elemente specifice țărilor membre ale Uniunii Europene <p>1.3. Explorarea unor norme morale care reglementează relațiile cu ceilalți oameni</p> <ul style="list-style-type: none"> - utilizarea exemplelor (precum cele prezentate în povestiri, desene animate familiare elevilor, din viața reală) pentru ilustrarea unor norme morale

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
dramatizări privind activitățile grupurilor din care fac parte elevii	<ul style="list-style-type: none"> - recunoașterea respectării/încălțării unor norme morale, pornind de la contexte familiare elevilor (de exemplu, prezentate în povești, fabule, desene animate familiare elevilor, comportamente ale copiilor și ale adulților) - exerciții de identificare a rolului normei morale ca model de acțiune

2. Manifestarea unor deprinderi de comportament moral-civic în contexte de viață din mediul cunoscut

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<p>2.1. Recunoașterea unor atitudini în raport cu lucrurile, cu plantele și animalele</p> <ul style="list-style-type: none"> - realizarea, în grupuri mici, a unei liste de lucruri utile într-o situație dată (de exemplu, pentru o oră de curs, o drumeție, o insulă pustie) și discutarea atitudinilor posibile față de lucrurile menționate - recunoașterea unor atitudini față de lucruri, față de plante și animale, pornind de la imagini date, lectura unor povești, fabule, vizionarea unor desene animate sau filme adecvate vârstei elevilor, observarea unor comportamente ale copiilor și ale adulților în contexte familiare de viață etc. - activitate independentă de completare a unor enunțuri referitoare la lucruri, plante, animale (de exemplu, privind lucruri care îi reprezintă, preferințe, atitudini, comportamente față de lucruri, plante, animale) <p>2.2. Manifestarea unor atitudini pozitive în raport cu lucrurile, cu plantele și animalele</p> <ul style="list-style-type: none"> - imaginarea unor povestiri privind raporturile persoanei cu lucrurile, cu plantele și animalele, care valorizează atitudini pozitive față de acestea - realizarea, în perechi, la alegerea elevilor, a unor scurte compuneri, dialoguri, scheme, desene, referitoare la cum anume cred elevii că le-ar plăcea lucrurilor, plantelor și animalelor să se comporte oamenii cu acestea - punerea elevilor în situația de a-și exprima gânduri, sentimente, atitudini față de lucruri, plante, animale și de a susține nevoia de lucruri, plante, animale (pornind, de exemplu, de la imagini, texte, desene animate, filme adecvate vârstei elevilor) 	

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<p>2.3. Explorarea unor relații existente între oameni în cadrul grupului</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de identificare, în contexte de viață, a unor relații existente în cadrul diferitelor tipuri de grupuri</i> - <i>exemplificarea unor relații dintre oameni în diferite grupuri, pornind de la povestiri, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor și de la situații observate în contexte familiare de viață</i> - <i>simularea, în contexte date, a unor relații în cadrul grupurilor din care elevii fac parte</i> 	<p>2.1. Explorarea unor valori morale care stau la baza relațiilor cu ceilalți oameni</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de identificare a unor termeni care se referă la valori morale, pornind, de exemplu, de la proverbe, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor, situații familiare de viață</i> - <i>identificarea, în grupuri mici, a unor valori morale, în situații imaginare sau reale (de exemplu, în fragmente din povești, cazuri prezentate de mass-media, experiențe familiare de viață)</i> - <i>identificarea de către elevi, în contexte dilematice simple, studii de caz, a necesității unor comportamente care au la bază valori pozitive (de exemplu, „Ce crezi că este bine să faci dacă ...?”)</i> <p>2.2. Recunoașterea unor comportamente moral-civice din viața cotidiană</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de identificare a unor comportamente moral-civice în familie, școală, în grupul de prieteni, în locuri publice, pornind de la lecturi, fabule, desene animate adecvate vârstei elevilor, situații familiare de viață</i> - <i>exemplificarea unor comportamente moral-civice specifice vieții cotidiene</i> - <i>jocuri de rol care pun în practică comportamente moral-civice în contexte familiare (din familie, școală, grupul de prieteni, din locuri publice)</i> <p>2.3. Deosebirea comportamentelor prosoziale de cele antisociale</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de recunoaștere și deosebire, în diferite contexte de viață, a unor comportamente prosoziale/antisociale</i> - <i>finalizarea unor povestiri orale cu început dat, prin care să se pună în evidență comportamente bazate, de exemplu, pe ajutorare, cooperare, toleranță</i> - <i>exerciții de manifestare a acordului față de comportamente bazate pe ajutorare, cooperare, toleranță și a dezacordului față de comportamente conflictuale, agresive</i> - <i>exprimarea/argumentarea preferinței pentru adoptarea unui anumit comportament în situații date (răspunzând la întrebarea „Ce faci dacă ...?”) și de autoevaluare a comportamentului propriu (răspunzând la întrebarea: „Am procedat bine?”)</i>

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
	<p>2.4. Identificarea drepturilor universale ale copilului</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>exerciții de identificare a drepturilor universale ale copilului și a responsabilităților care decurg din asumarea acestora, în imagini, texte sau în cazuri date</i> - <i>recunoașterea în imagini, texte sau în cazuri date, a unor situații de respectare/încălcare a drepturilor copilului</i> - <i>studii de caz pentru discutarea consecințelor care decurg din încălcarea drepturilor copiilor</i> - <i>activități în grupuri mici pentru ilustrarea, în modalități alese de elevi, a unor drepturi ale copilului (de exemplu, prin formularea unei explicații, realizarea unui dialog, a unei scheme, a unui desen, prezentarea unei pantomime, jocuri de rol)</i>

3. Cooperarea cu ceilalți pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, manifestând disponibilitate

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<p>3.1. Relaționarea pozitivă, în grupuri mici, pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>simularea modului în care este necesar să se comporte membrii unui grup în rezolvarea unei sarcini de lucru, atunci când membrii grupului au opinii diferite</i> - <i>exersarea cooperării în grup pentru rezolvarea unor sarcini simple de lucru, prin împărțirea sarcinilor/responsabilităților, respectarea cerințelor (de lucru, de timp etc.) și prin valorificarea calităților fiecărui membru al grupului</i> - <i>participarea la jocuri de rol care valorizează relaționarea pozitivă cu copiii care provin din grupuri etnice, culturale, sociale diferite sau care au nevoi speciale</i> <p>3.2. Participarea la acțiuni în grupuri mici, prin asumarea de drepturi și îndatoriri</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>activități în grupuri mici, pentru identificarea principalelor drepturi și îndatoriri pe care le au în grupurile din care fac parte</i> 	<p>3.1. Relaționarea pozitivă cu ceilalți, în rezolvarea unor sarcini simple de lucru</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>rezolvarea, prin cooperare, a unor sarcini simple de lucru, în diferite contexte ale vieții cotidiene (în familie, în grupul de prieteni, în clasă, școală, comunitate)</i> - <i>simularea modului în care este necesar să se comporte membrii unui grup (de exemplu, elevii calificați la nivel național la olimpiada de Educație Civică) în situații date (de exemplu, la orele de curs, în perioada de pregătire pentru olimpiadă)</i> - <i>participarea la jocuri de rol care valorizează relaționarea pozitivă cu copiii care provin din grupuri etnice, culturale, sociale diferite sau care au nevoi speciale</i> <p>3.2. Participarea la activități care promovează drepturile universale ale copilului</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>discutarea unor cazuri reale sau imaginate care solicită decizie și exprimarea opiniilor personale</i>

Clasa a III-a	Clasa a IV-a
<ul style="list-style-type: none"> - elaborarea unui regulament al clasei, cuprinzând drepturi și îndatoriri - simularea rezolvării unor sarcini de lucru, în cadrul grupurilor din care fac parte, prin asumarea de drepturi și îndatoriri <p>*3.3. Participarea la proiecte simple cu conținut moral-civic, în cadrul clasei, al școlii sau al comunității locale</p> <ul style="list-style-type: none"> - implicarea, la nivel de clasă, școală sau la nivelul comunității locale, în proiecte simple, pe diferite teme cu conținut moral-civic - participarea activă la realizarea proiectelor propuse de cadrul didactic, pe diferite teme (de exemplu, valorificarea activităților tradiționale/tradițiilor din comunitatea locală, ocrotirea mediului înconjurător apropiat) 	<ul style="list-style-type: none"> - - simularea alegerii elevilor care reprezintă clasa (de exemplu, a șefului clasei, a elevului participant în juriul unui concurs la nivel de școală) - simularea participării/participarea la funcționarea unui consiliu local al copiilor <p>*3.3. Participarea la proiecte cu conținut moral-civic, în cadrul clasei, al școlii sau al comunității locale</p> <ul style="list-style-type: none"> - implicarea, la nivel de clasă, școală sau la nivelul comunității locale, în proiecte, pe diferite teme cu conținut moral-civic - participarea activă la realizarea proiectelor propuse de cadrul didactic, pe diferite teme (de exemplu, valorificarea activităților tradiționale/tradițiilor din comunitatea locală, ocrotirea mediului înconjurător apropiat, cunoașterea monumentelor din România incluse în patrimoniul mondial UNESCO)

Conținuturi

Domenii	CLASA a III-a	CLASA a IV-a
Persoana	<p>Noțiunea de persoană</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ce înseamnă să fim persoane? - Persoana mea - Persoana lui/ei <p>Trăsături morale ale persoanei</p> <ul style="list-style-type: none"> - bunătatea opusă răutății - respectul opus lipsei de respect - sinceritatea opusă nesincerității - curajul opus lașității - modestia opusă lipsei de modestie - încrederea în sine și în ceilalți opuse neîncrederii în sine și în ceilalți 	<p>Locuri de apartenență</p> <p>Apartenența locală</p> <ul style="list-style-type: none"> - Localitatea și domiciliul - Tradiții locale <p>Apartenența națională</p> <ul style="list-style-type: none"> - Țara natală și, după caz, țara în care locuim - Însemnele țării: drapelul, imnul, stema, ziua națională - Dragostea față de țară <p>Apartenența europeană</p> <ul style="list-style-type: none"> - România, membră a Uniunii Europene - Însemnele Uniunii Europene: drapelul european, imnul european, Ziua Europei
Raporturile noastre cu lucrurile și ființele	<p>Raporturile noastre cu lucrurile</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ce sunt lucrurile? - Nevoia de lucruri - Lucrurile care ne exprimă: îmbrăcăminte, jucării și jocuri, cărți, colecții, camera mea - Relații și atitudini față de lucruri: proprietate, grijă/neglijență <p>Raporturile noastre cu animalele și plantele</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ce sunt animalele și plantele? - Nevoia de plante și animale - Atitudini față de plante și animale: atenție/neatenție, grijă/nepăsare, delicatețe/brutalitate, compasiune/lipsă de compasiune, curaj/frică, respect/lipsă de respect, iubire/ură <p>Raporturile noastre cu ceilalți oameni</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grupuri mici din care facem parte (familia, grupul de prieteni, grupul de joacă, grupul de învățare) și relațiile dintre membrii acestora - Reguli ale grupului: drepturi și îndatoriri în cadrul grupurilor mici 	<p>Raporturile noastre cu ceilalți oameni. Valori, norme și comportamente moral-civice</p> <p>Valori morale</p> <ul style="list-style-type: none"> - bine/rău - altruism/egoism - cinste/necinste - respect/lipsă de respect - responsabilitate/lipsă de responsabilitate - solidaritate/lipsă de solidaritate

		<p>Norme morale</p> <ul style="list-style-type: none">- exemplificări ale normelor morale- rolul normelor morale <p>Comportamente moral-civice</p> <ul style="list-style-type: none">- viața morală cotidiană: comportamentul în familie; comportamentul în școală; comportamentul în grupul de prieteni; comportamentul în locuri publice- comportamente prosociale (ajutorare, cooperare, competiție, toleranță, sprijin, voluntariat) și antisociale (conflictuale, agresive)- schimbarea comportamentelor <p>Drepturile universale ale copilului</p>
--	--	--

Sugestii metodologice

Programa școlară pentru disciplina *Educație civică* reglementează activitatea cadrului didactic în ceea ce privește atât formarea competențelor specifice la elevi, cât și proiectarea unui demers didactic adecvat vârstei elevilor și contextelor de învățare diferite.

Programa școlară are în vedere faptul că elevii din clasele a III-a și a IV-a se află într-o anumită etapă a evoluției lor cognitive; potrivit lui Jean Piaget, copiii care sunt vizați, ca nivel de vârstă, de prezentele programe școlare, se află, sub aspectul evoluției cognitive, în stadiul operațiilor concrete; în acest stadiu, copiii au o inteligență inductiv-logică și concretă, fiindu-le necesar un corespondent concret în realitate. În acest sens, valoarea formativă a strategiilor didactice utilizate în procesul de predare-învățare-evaluare la disciplina *Educație civică* poate fi sporită de cadrul didactic prin valorificarea efectelor benefice ale conduitei ludice, jocul reprezentând o componentă esențială a activităților de învățare.

Strategii didactice

Strategiile didactice care permit formarea competențelor la disciplina *Educație civică* au ca dominante: exemplul moral-civic ca reper de comportament, inițiativa și voluntariatul, participarea/implicarea și activismul civic. Este necesar ca activitățile de învățare să asigure continuitatea demersului explorare – valorizare – acțiune – responsabilitate, contribuind astfel la formarea cetățeanului activ, responsabil și capabil să trăiască împreună cu ceilalți.

Strategiile didactice pot fi analizate pornind de la competențele generale care urmează să fie dezvoltate la elevi în clasele a III-a și a IV-a. Formarea la elevi a celor trei competențe generale presupune dobândirea de către elevi a competențelor specifice care au o complexitate progresivă, în cei doi ani de studiu. Ținând cont de specificul disciplinei *Educație civică*, este recomandată utilizarea unor strategii didactice variate, aplicate într-un cadru educațional favorabil pentru manifestarea spiritului tolerant, deschis către recunoașterea și interiorizarea valorilor și normelor morale, care încurajează interacțiunea socială pozitivă, participarea/implicarea elevilor la propria formare, exersarea unor comportamente moral-civice. Sunt recomandate strategiile didactice care dezvoltă capacitatea de comunicare a elevilor, care stimulează explorarea și activitatea independentă a acestora.

Cadrele didactice pot utiliza diferite tipuri de strategii didactice, precum:

- a) *strategii inductive* bazate pe utilizarea exemplelor - din povești, fabule, desene animate sau din viața reală - pentru identificarea și recunoașterea trăsăturilor persoanei, a grupurilor mici din care elevii fac parte; exemplele pot fi utilizate și pentru identificarea unor norme morale, a unor situații de respectare/încălcarea a unor reguli și norme, a rolului normei morale ca model de acțiune;
- b) *strategii analogice* care utilizează modele - din povești sau din experiența proprie - pentru caracterizarea persoanei, a grupurilor din care fac parte elevii, pentru analizarea regulilor și a relațiilor din cadrul grupului;
- c) *strategii euristice* bazate, de exemplu, pe: descoperire, dialog euristic, problematizare, pentru explorarea grupurilor mici; realizarea unor povestiri, dramatizări privind aplicarea unor reguli simple de conduită în familie, în grupul de joacă, în grupul de învățare; realizarea unor colaje cu imagini, fotografii care prezintă elemente specifice ale localității, țării, ale spațiului european.

Ca educație pentru integrarea în colectivitate, disciplina are un accentuat caracter practic-aplicativ și presupune respectarea unor exigențe ale învățării durabile. Ca trasee metodice adecvate pentru abordarea unor situații de învățare, strategiile didactice care pot fi dezvoltate de către cadrele didactice presupun utilizarea metodelor didactice moderne, care permit îmbinarea activităților individuale cu cele de grup și frontale, contribuind la dezvoltarea atitudinilor activ-participative și la formarea spiritului civic, astfel:

- implicarea elevilor în învățarea prin acțiune (experiențială), în activități bazate pe sarcini concrete, în învățarea prin descoperire, prin cooperare, prin confruntarea de idei;
- utilizarea unor metode activ-participative, interactive de învățare: discuții, dezbateri, tehnici și metode de gândire critică, rezolvarea de probleme, simularea, jocurile de rol - care pun accent pe construcția progresivă a cunoștințelor și a capacităților, pe dezvoltarea creativității elevilor;
- utilizarea calculatorului, ca mijloc modern de instruire, pentru creșterea gradului de atractivitate și a dimensiunii interactive a activității de învățare;

- valorificarea oportunităților oferite de mediul electronic de instruire (filme didactice, prezentări cu ajutorul noilor tehnologii, ilustrări audio/video ale unor situații);
- implicarea elevilor în proiecte simple cu conținut moral-civic în cadrul clasei, al școlii sau al comunității locale.

Proiectele pot avea diferite teme, adecvate vârstei elevilor. Astfel, la clasa a III-a, temele se pot referi la:

- clasă, de exemplu: „Jurnalul clasei”; „Regulamentul scris și ilustrat al clasei mele”;
- școală, de exemplu: „Școala mea verde”;
- comportamente moral-civice, de exemplu: „Măinile mici fac fapte mari”; „Circulăm și ne purtăm responsabil pe stradă”;
- tradiții locale, de exemplu: „Târgul de Paște/Mărțișor”; „Obiceiuri de iarnă”.

Rezultatele proiectelor pot fi: un jurnal care prezintă diversele activități la care au participat elevii în cursul anului școlar; un regulament al clasei ilustrat cu desene; un cod ilustrat privind comportamentul pe stradă; un album/un portofoliu/un colaj (care prezintă: școala și activități de îngrijire a spațiilor verzi din școală; implicarea elevilor în acțiuni de colectare de haine, jucării, rechizite pentru donații; tradiții locale etc.).

La clasa a IV-a, temele proiectelor se pot referi la:

- clasă, de exemplu: „Cutia cu fapte bune”;
- școală, de exemplu: „Ziua porților deschise”;
- comportamente moral-civice, de exemplu, „Sunt un copil civilizată”, „Cunoaște-ți drepturile”, „Școala tuturor”;
- tradiții locale, de exemplu: „Târgul de Paște/Mărțișor”, „Obiceiuri de iarnă”;
- monumente din România, din alte țări europene, incluse în patrimoniul mondial UNESCO, de exemplu: „Călător în țara mea”, „Călător în Europa”.

Rezultatele proiectelor pot fi: o colecție de fapte bune realizate de elevii clasei; un cod ilustrat al bunelor maniere, pe înțelesul copiilor; un album/un portofoliu/un colaj/o pagină web (care prezintă activități organizate în școală, competiții între clase pe diferite teme, tradiții locale; monumente UNESCO din România, din alte țări europene etc.).

Educația copiilor pentru integrarea în comunitate este un demers complex și îndelungat. Este necesar ca acest demers derulat în context formal, în cadrul școlii, să fie susținut prin activități complementare, realizate în contexte nonformale și informale (în cadrul parteneriatului școală-familie-comunitate), care pot valorifica, în sens creativ și constructiv, experiența copilului, precum:

- acțiuni comunitare de ecologizare a spațiilor verzi din apropierea unităților școlare; plantarea de flori și copaci; acțiuni de monitorizare a evoluției unei mici zone/unui rond de flori/unui copac din școală și/sau din apropierea unității școlare;
- realizarea, în spații publice din comunitate, a unor expoziții cu desene, pe tema comportamentului civic;
- organizarea de târguri cu produse realizate de copii în scopul strângerii de fonduri pentru donații;
- strângerea de haine, jucării, rechizite pentru grupuri defavorizate;
- vizite (la muzee, biblioteci, unități economice, primărie, poliție, judecătorie), excursii tematice etc., întâlniri ale elevilor cu reprezentanți ai comunității locale, pentru cunoașterea comunității (în sens restrâns sau mai larg), pentru conștientizarea rolului pe care îl are fiecare persoană în viața și în funcționarea normală a comunității.

Participarea părinților la acțiunile organizate de școală conduce la întărirea relației părinte-copil, la sporirea comunicării școală-familie, dar și la valorizarea de către adulți a necesității de a oferi exemple de implicare și comportament civic.

Proiectarea activității didactice

Proiectarea demersului didactic pentru o unitate de învățare începe cu lectura personalizată a programei școlare. Lectura se realizează în succesiunea următoare: de la competențe generale, la competențe specifice, la conținuturi, de la acestea din urmă la activități de învățare. Este necesar să se răspundă succesiv la următoarele întrebări:

- În ce scop voi face? (sunt identificate competențele specifice de format la elevi în cadrul respectivei unități de învățare);
- Ce conținuturi voi folosi? (sunt selectate conținuturi);
- Cum voi face? (sunt determinate activitățile de învățare);
- Cu ce voi face? (sunt analizate resursele, de exemplu, resurse materiale, de timp, forme de organizare a clasei de elevi);

- Cât s-a realizat? (se stabilesc instrumentele de evaluare).

Exemplificând, proiectarea demersului didactic pentru o unitate de învățare la clasa a III-a (*Raporturile noastre cu animalele și plantele*) implică următoarele posibile răspunsuri la întrebările formulate:

- În ce scop voi face? – poate fi vizată competența specifică 2.2. *Manifestarea unor atitudini pozitive în raport cu lucrurile, cu plantele și animalele;*
- Ce conținuturi voi folosi? – pot fi selectate, de exemplu, conținuturile:
 - *Ce sunt animalele și plantele?*
 - *Nevoia de plante și animale*
 - *Atitudini față de plante și animale: atenție/neatenție, grijă/nepăsare, delicatețe/brutalitate, compasiune/lipsă de compasiune, curaj/frică, respect/lipsă de respect, iubire/ură*
- Cum voi face? – pentru exemplul considerat, pot fi alese activitățile de învățare propuse de programa școlară: *imaginarea unor povestiri privind raporturile persoanei cu plantele și animalele, care valorizează atitudini pozitive față de acestea; realizarea, în perechi, la alegerea elevilor, a unor scurte compuneri, dialoguri, scheme, desene, referitoare la cum anume cred elevii că le-ar plăcea plantelor și animalelor să se comporte oamenii cu acestea; punerea elevilor în situația de a-și exprima gânduri, sentimente, atitudini față de lucruri, plante, animale și de a susține nevoia de plante, animale (pornind, de exemplu, de la imagini, texte, desene animate, filme adecvate vârstei elevilor);* în măsura în care consideră necesar, cadrul didactic poate modifica aceste activități de învățare sau poate propune alte activități de învățare (de exemplu, cadrul didactic poate realiza cu elevii exerciții de alegere a animalului/plantei simbol pentru sine/pentru colegul/pentru prietenul său și de motivare a alegerii făcute);
- Cu ce voi face? – pot fi, utilizate de exemplu, resurse materiale (povestiri, seturi de imagini); resurse de timp (5 ore); forme de organizare a clasei de elevi (în perechi, pe grupe);
- Cât s-a realizat? – utilizarea, de exemplu, a unei probe orale ca instrument de evaluare.

Evaluarea reprezintă o componentă organică a procesului de învățare. În acord cu finalitatea urmărită prin studiul disciplinei *Educație civică* la clasele a III-a și a IV-a, evaluarea este utilă și pentru elevi (prin înregistrarea progreselor pe care le fac în procesul de învățare), dar și pentru cadrele didactice (prin contribuția la îmbunătățirea activității didactice); pe baza feed-back-ului primit de la elevi, cadrele didactice pot să facă schimbări în procesul de învățare pentru a-l îmbunătăți (atât din perspectiva proiectării, cât și a alegerii strategiilor didactice). Este necesar să se acorde atenție evaluării sub cele trei forme cunoscute: evaluare inițială, continuă sau formativă și sumativă, ca procese definitorii de cunoaștere a individualității elevilor cuprinși în procesul educațional.

Evaluarea trebuie să se realizeze în mod preponderent ca evaluare continuă, formativă. Alături de formele și instrumentele clasice de evaluare, recomandăm utilizarea unor forme și instrumente complementare, cum sunt: proiectul, portofoliul, autoevaluarea/autoevaluarea activității în grupuri mici, observarea sistematică a activității și comportamentului elevilor. Observarea comportamentului elevilor este importantă în programele de educație centrate pe elev, constituie fundamentul evaluării și constă în urmărirea atentă și sistematică a comportamentului unui copil fără a interveni, cu scopul de a sesiza aspectele sale caracteristice. Pentru a-l influența în mod optim, profesorul trebuie să redescopere mereu copilul în dinamica ipostazelor inedite ale individualității lui.

Este necesar, de asemenea, ca evaluarea să se realizeze ca *evaluare de competențe*, respectiv, să pună în evidență ceea ce au dobândit elevii în raport cu competențele vizate (care includ cunoștințe, abilități, atitudini), fără să fie redusă exclusiv la ce și cât anume știe elevii.

Grupul de lucru

Eugen STOICA	Ministerul Educației Naționale
Angela TEȘILEANU	Institutul de Științe ale Educației
Marius AVRAM	Centrul Național de Evaluare și Examinare
Elena BĂLAN	Școala Superioară Comercială „N. Kretzulescu”, București
Dorina CHIRIȚESCU	Colegiul Național „Sf. Sava”, București
Gabriela DUMITRU	Școala Gimnazială „Ionel Teodoreanu”, București
Eugenia OLARIU	Colegiul Național „Spiru Haret”, Tecuci
Irina Terecoasă	Colegiul Național „Elena Cuza”, București